

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS
STARPNOZARU PĒTNIECĪBA

GRĀMATA ZĪME KRĀSA

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

LATVIJAS UNIVERSITĀTES
AKADĒMISKĀS BIBLIOTĒKAS
STARPNOZARU PĒTNIECĪBA

GRĀMATA ZĪME KRĀSA

LU Akadēmiskais apgāds

GRĀMATA. ZĪME. KRĀSA. Sast., zin. red. I. Kivle. Rīga: LU Akadēmiskais
apgāds. 2020. 143 lpp.

Rakstu krājums publicēts ar Latvijas Universitātes Humanitāro zinātņu padomes
2020. gada 21. februāra lēmumu, protokols Nr. 4.

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

Krājumā izmantoti Latvijas simtgadei veltītās Latvijas Universitātes
77. Starptautiskās zinātniskās konferences, LU Akadēmiskās bibliotēkas
Starpnozaru pētniecības centra
konferences “GRĀMATA. ZĪME. KRĀSA” referāti, kas lasīti divās sēdēs:
2019. gada 26. martā – “Atstātās zīmes grāmatās”, 2019. gada 27. martā –
“Grāmata zīmēs un krāsās”.

Sastādītāja un zinātniskā redaktore *Dr. phil.* Ineta Kivle

Zinātniskie recenzenti:
Dr. phil. Raivis Bičevskis
Dr. philol. Beata Paškevica

Literārā redaktore Vita Aišpure
Angļu tekstu redaktore Edīte Muižniece
Tulkotāja no spāņu valodas Inguna Miļūna
Korektore Ruta Puriņa
Dizainu un maketu veidojusi Andra Liepiņa

Par attēlu autortiesībām atbild rakstu autori.

Vāka un nodaļu sākuma noformējumā izmantotas Ingunas Miļūnas gleznas.

- © LU, LU Akadēmiskā bibliotēka, LU Akadēmiskās bibliotēkas Starpnozaru pētniecības centrs, 2020
- © Autori: Austra Avotiņa, Jana Dreimane, Daina Gulbe, Sandija Iesalniece, Gunta Jaunmuktāne, Ineta Kivle, Ināra Klekere, Maija Krekle, Lilija Limane, Gatis Vanags, Kristīne Zaļuma, 2020
- © Tulkojums no spāņu valodas un gleznas: Inguna Miļūna, 2020

e-ISBN 978-9984-844-07-7

Saturs

Ineta Kivle	
Priekšvārds	5

Horhe Luiss Borhess	
Grāmata (tulkojums no spāņu valodas: Inguna Miļūna)	9

1. daļa

ATSTĀTĀS ZĪMES GRĀMATĀ

Daina Gulbe	
Grāmatas piederības zīmes gadsimtu gaitā Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā	15

Maija Krekle	
Ieraksti Misiņa bibliotēkas grāmatās – laikmeta un cilvēku raksturotāji	28

Kristīne Zaļuma	
Nējaušas satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības	36

Jana Dreimane	
Grāmatas ar pilnīgas slepenības zīmogiem – aukstā kara liecības Latvijas bibliotēkās	47

2. daļa

GRĀMATA KRĀSĀS UN ZĪMĒS

Gunta Jaunmuktāne	
Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā	67

Gatis Vanags	
Kārlis Sūniņš – grāmatu ilustrators un burtu dizainers	83

Lilija Limane	
Populāro latviešu grāmatu bilžainie vāki 19. gadsimta otrajā pusē	94

Austra Avotiņa	
<i>Liber Meus</i> . Pēterim Upītim 120	106

Ināra Klekere

Attēlu izcelsme un funkcijas Livonijas aprakstā Sebastiāna Minsterā "Kosmogrāfijas" 16. gadsimta izdevumos	114
---	-----

Sandija Iesalniece

Audiogrāmatas dažādie ķermeņi, noformējums un dizains, tā autonomija vai sinerģija ar grāmatu: Gintera Grasa "Im Krebsgang", Ernsta Jandla dzeja, Bila Klintonā "My Life"	124
---	-----

Ineta Kivle

Summary	135
Annotations	136
Autori	142

Priekšvārds

*Atstāju visdažādākajām (bet ne visām) nākotnēm
savu sazaroto taku dārzu.*

H. L. Borhess

Zinātniskie pētījumi, kas apvienoti krājumā ar nosaukumu “Grāmata. Zīme. Krāsa”, stāsta par zīmēm un krāsām, kuras lasītāji, bibliotekāri un kolekcionāri atstāj grāmatās; par grāmatu estētiku un vizualitāti – ilustrācijām, burtveidoliem, formātiem un iesējumiem. Tos vieno kopīga tematiska pieeja – skatīt grāmatas, zīmes un krāsas kā fiziskas parādības, pirmajā plānā izvirzot nevis kādas nozares jautājumu, bet gan grāmatu un tās fizisko veidolu. Krājumā publicēto pētījumu autori uz grāmatu raugās gan kā uz lietu, kurai iezīmēta tās eksistence un izmantojums (grāmatas eksemplāra fiziskā piederība un atrašanās vieta), gan kā uz idejisku vērtību ar lasītāja piezīmēm lapaspušu malās, gan kā uz mākslas un skaistā pieredzes caurstrāvētu artefaktu. Grāmatas pieder pie “apgarotajiem” objektiem. Edmunds Huserls darbā “Garīgās pasaules konstituēšana” rakstīja: “Grāmata ar savām papīra lapām, savu iesējumu utt. ir lieta. Šai lietai kāds otrais – jēga – nav pievienots klāt, bet gan noteiktā veidā “apgarojoši” *caurauž* fizisko veselo, proti, apgarojot katru vārdu, taču atkal ne katru vārdu pašu par sevi, bet gan vārdu kopsakarus [...]”¹ Šajā krājumā jēgas kopsakaru meklējumi no grāmatniecības aizved citās nozarēs, atklājot vienojošus aspektus ar

kultūru, literatūru, sabiedrību, lielu personību vēsturi, un tādējādi ievērojami pārsniedz gan vienas nozares specifiku, gan lokālo un nacionālo ierobežotību. Pētot grāmatu likteņus, atklājas cilvēku attiecību vēsture.

Grāmata ar ierakstu, īpaši, ja lasītājs ir pasaules mērogā atpazīstama figūra, iegūst lielāku vērtību tikai šī vienīgā ieraksta dēļ. Dažkārt pat grāmatas autora rakstītais nav ar tādu kultūrvēsturisku svaru kā lasītāja pievienotais. Mišels de Monteņs (1533–1592) esejā “Par grāmatām” atzīmē savu ierakstu un vēlējumu Filipa de Kominē (1445–1511) “Atmiņās par Kārļa Droširdīgā cīņu ar Luī XI”: “Jūs sastapsiet viņa darbā maigu un patīkamu valodu tās pirmatnējajā vienkāršībā; tīrs stāstījums, kurā acimredzami izpaužas autora labā griba, kas brīva no tukšas godkāres, kad viņš runā par sevi, un brīva no skaudības, kad viņš runā par citiem [...]”² Monteņa ieraksta dēļ grāmatas vērtība pieaug vairākkārt – ne tik daudz pēc tā, kas tās tekstā ir rakstīts, ne tikai pēc tās senuma, bet arī tāpēc, ka ieraksta autors ir viens no redzamākajiem franču vēlinās renesanses filosofiem, esejas žanra aizsācējs un galma morālists. Šajā sakarā jāatzīmē, ka Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas (*Bibliotheca Rigensis*, dibināta

1 Huserls, E. 2002. Garīgās pasaules konstituēšana. No: Huserls, E. *Fenomenoloģija*. Rīga: FSI, 112. lpp.

2 Monteņs, M. de. 1984. Par grāmatām. No: Monteņs, M. de. *Esejas: fragmenti no II un III sējuma*. Rīga: Zvaigzne, 67. lpp.

1524. gadā) krājumos ir sastopami tādu personību ieraksti kā Mārtiņš Luters, Napoleons I, Ferencs Lists, Fridrihs Šillers, Johans Volfgangs Gēte, Ivans Turgeņevs, Pēteris I, Katrīna II, daudzu Eiropas valdnieku un citu pasaules mēroga figūru autogrāfi un vēlējumi. Tas ir īpašs izpētes lauks, kas parāda vēstures, kultūras, varas un politikas sazarotos ceļus, kuri atklājas, soli pa solim sekojot pa grāmatās atstātajām zīmju un ierakstu pēdām.

Grāmatās tiek atstātas zīmes – lasītāju piezīmes lapaspušu malās, bibliotekāru un kolekcionāru zīmogi titullapās, piederības apliecinājumi, ekslibri, autogrāfi, inventāra numuri, simbolos norādītas atrašanās vietas plauktos, pasvītrojumi tekstā u. c. Šo zīmju nozīme it kā aizplūst prom no grāmatas sākotnējās eksistences un norāda uz kādu jaunizveidotu kopību, kuru izveido bibliotekāri, kolekcionāri, lasītāji u. c. zīmju pievienotāji. Pievienotās zīmes raksturo piederību noteiktai kolekcijai, izkārtojumam, materiālo vērtību uzskaites veidam, personisko attieksmju un vērtējumu kopai utt. Šīs “grāmatu apvienības” formē jaunu semantisko telpu – bibliotekāru un lasītāju atstātajās zīmēs atspoguļojas jaunradītās semantiskās telpas fragmenti, pārvietošanās ceļi un pat izžušanas pēdas. Mēdz būt tā, ka bibliotēkas vairs nav, bet spiedogs norāda uz tās kādreizējo pastāvēšanu. Pievienotā zīme ir ieraugāma tikai šajā vienīgajā eksemplārā, visi pārējie eksemplāri atšķirsies – tur nebūs tieši šīs bibliotēkas vai privātkolekcijas spiedoga. Katra grāmata ir kā lapa pie koku zariem – dažkārt neviens pat nepamana, vai starp tūkstošiem un miljoniem kāda ir zudusi, bet atliks atrast kaut vienu, kurā iespīestais zīmogs liecina par līdz šim nezināmu kolekciju vai bibliotēku, kad atklāsies jauns novads ne tikai bibliotēku un grāmatniecības pētniecībai, bet arī kultūras un vēstures jaunām studijām.

Grāmatu pārvietošanās ceļi ir pielīdzināmi “sazaroto taku dārzam” Horhes Luisa Borhesa *bezgalīgās, universālās grāmatas meklējumos un maģiskās bibliotēkas-labirinta atklāsmēs*. Viņš raksta: “Šobrīd man pietiek atkārtot klasisko formulu: Bibliotēka ir lode, kuras absolūtais centrs ir jebkurš sešskaldnis un kuras virsma

nav sasniedzama.”³ Kurā punktā uz lodes virsmas grāmata sasniegs savas pastāvēšanas galējo eksistenci, nav nosakāms, un, ja arī izdodas uz mirkli to sasniegt, tad punkta kustība lodē pamato nemitīgu pārvietošanos tās iekšienē. Kamēr grāmata pastāv, tā vienmēr potenciāli ietver iespēju iegūt jaunas piederības zīmes, lasītāju piezīmes un teksta pasvītrojumus, tādējādi veicinot jaunu tēmu ienākšanu, kas ir saistītas ar atšķirīgiem semantiskiem novadiem – zīmogiem, slepenības un piederības zīmēm, teksta kaligrammām, lasīšanas ieradumiem, teksta ilustrēšanas tradīcijām, dāvinājuma ierakstiem un vēlējumiem, burtveidoliem, vizuālajiem signāliem, dievišķās gaismas klātbūtni, zeltu un dārgakmeņiem, grāmatu likteņiem kolekcijās un bibliotēkās u. c.

Grāmatas vizuālais veidols tiek ievērtēts gan grāmatu mākslas, gan lasīšanas veicināšanas un vizuālās uztveres kontekstā, gan poligrāfijā un papīra ražošanā. Vērā ņemams nosacījums ir iespīesto grāmatu fiziskais svārs un formāts. Vai ir ērti lasīt trīs un vairāk kilogramu smagu grāmatu ar kritpapīra iekšlapām, kuras gaismā atspīd kā daudzkrāsaini spoguļi; grāmatu, kas iesieta biezos kartona vākos, kuru asie stūri duras plaukstās? To smagi noturēt rokās, kur nu vēl paņemt līdzī, lai kafejnīcā, gaidot maltīti, palasītu. Protams, universāli grāmatu formāti nav iespējami, un grāmatu iesiešanas žanri variē netveramā skaitā modifikāciju, iekļaujoties kādā no formātu “apvienībām” – manuskriptos, drukātajās, virtuālajās, audio un citās grāmatās, utt.

Grāmatu mākslinieku un ilustratoru nesaraugamā saistība ar izteikto vārdu ir raksturīgākais nošķīrums attiecībā pret citiem māksliniekiem, kuri sākotnēji strādā ar krāsu un formu tēliem. Grāmatu ilustratoram primāri ir dots vārda tēls un tikai tad veicams attēlojums krāsās un formās. Grāmatu mākslā nepieciešama spraiģa spēle starp sapratni, iztēli un spriešanu, starp vārdu, krāsu un formu un spēja šo spēli trāpīgi un meistarīgi jaunradīt grāmatas ilustrācijā.

3 Borhess, H. L. 2002. Bābeles bibliotēka. No: Borhess, H. L. *Stāsti*. Rīga: Jumava, 66. lpp.

Šo svarīgo spēli jau apgaismības laikmetā iztīrī Imanuels Kants, nenoliedzami par augstāko mākslas veidu atzīstot vārda mākslu, kurā līdzās spēlei ar idejām tiek sagādāta “barība” sapratnei un iztēlei, kuras savukārt iedveš dzīvību jēdzienam.⁴ Sapratnes un iztēles spēle dod impulsu trāpīgai teksta ilustrācijai, grāmatas vākam vai burtveidolam.

Rakstu krājuma “Grāmata. Zīme. Krāsa” sākotne rodama zinātniskās un starpdisciplinārās diskusijās. Latvijas Universitātes simtgadei veltītās 77. Starptautiskās zinātniskās konferences ietvaros 2019. gada 26. un 27. martā Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā norisinājās Starpnozaru pētniecības centra organizētā 2. starpdisciplinārā konference “Grāmata. Zīme. Krāsa”, kurā lasītie referāti tagad ir pārstrādāti zinātniskos rakstos un ar šo krājumu ir pieejami plašam lasītāju lokam. Abās konferences sēdēs – 26. martā “Atstātās zīmes grāmatās” un 27. martā “Grāmata krāsās un zīmēs” – uzstājās grāmatu, mākslas un bibliotēku pētnieki. Šīs grāmatas autori – *Dr. paed.* Austra Avotiņa, *Dr. philol.* Jana Dreimane, *Mg. soc.* Daina Gulbe, LU doktorantes Kristīne Zaļuma un Sandija Iesalniece, Gunta Jaunmuktāne, *Dr. phil.* Ineta Kivle, *Dr. philol.* Ināra Klekere, *Mg. soc.* Maija Krekle, *Mg. soc.* Lilija Limane, *Mg. arch.* un *Mg. art.* Gatis Vanags – katrs no sava skata punkta stāsta par grāmatām krāsu un zīmju kontekstā.

Latvijas valstī divu nozīmīgāko un kolekcijām bagātāko bibliotēku (Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas un Latvijas Nacionālās bibliotēkas) pētnieki un eksperti ir analizējuši bibliotēku likteņus un grāmatu pārvietošanās vēsturi, par metodoloģisko rīku un vienojošo elementu izmantojot lasītāju, īpašnieku un bibliotekāru atstātās zīmes grāmatās. Publicēto pētījumu spektrs aptver gan detalizētas analīzes, kas saistošas vien ierobežotam profesionāļu

lokam, gan pētījumus, kas pārsteidz ar līdz šim vēl nezināmiem faktiem un notikumiem un pamato sabiedrībā notiekošos procesus un kultūras dzīvi.

Latvijas Universitātes Akadēmiskās bibliotēkas Krājuma komplektēšanas un attīstības nodaļas vadītājas Dainas Gulbes referāts “Grāmatas piederības zīmes gadsimtu gaitā Latvijas Universitātes Akadēmiskajā bibliotēkā” analizē zīmju nozīmi bibliotēkas pastāvēšanas gandrīz 500 gados, atklājot gan Latvijas teritorijā darbojošās vēstures pētītāju biedrības, gan pirmos grāmatas īpašniekus un to turpmākos likteņus. Misiņa bibliotēkas vecākās bibliotekāres Maijas Krekles pētījums “Ieraksti Misiņa bibliotēkas grāmatās – laikmeta un cilvēku raksturotāji” stāsta par veltījumiem, kurus autori ierakstījuši, dāvājot savus darbus Misiņa bibliotēkai: daudzu Latvijas Kultūras personību autogrāfi atrodami kādā no Misiņa bibliotēkai piederošajām grāmatām. Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētniece Kristīne Zaļuma darbā “Nejaušas satikšanās Bikstos: grāmatās atstātās liecības” pēta fon der Ropu dzimtas likteņus un viņu atstātās liecības grāmatās 19. gadsimtā un 20. gadsimta pirmajā pusē. Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētniece Jana Dreimane rakstā “Grāmatas ar pilnīgas slepenības zīmogiem – aukstā kara liecības Latvijas bibliotēkās” pēta grāmatu likteņus Latvijā pēc Otrā pasaules kara padomju varas noteiktā slepenības režīma apstākļos, kurā tika izstrādāti literatūras pieejamības daudzpakāpju kritēriji – no pilnīgas slepenības līdz sevišķa svarīguma atzīmēm.

Misiņa bibliotēkas vadītāja Gunta Jaunmuktāne pētījumā “Ilustrācijas 20. gadsimta pirmās puses (līdz 1940. gadam) Latvijas grāmatniecībā” analizē latviešu izdevniecību grāmatu mākslinieciskā noformējuma veidošanos un attīstību, skatot Jāņa Ozola devumu grāmatu mākslas attīstībā, izdevniecību “Jānis Roze” un “Valters un Rapa” ieguldījumu, krāšņākos vākus un attēlus. Latvijas Mākslas akadēmijas doktoranta un Rīgas Dizaina un mākslas skolas pasniedzēja Gata Vanaga pētījums “Kārlis Sūniņš – grāmatu ilustrators un burtu dizainers” atzīmē Sūniņa devumu ne tikai akvareļū

4 Kants, I. 2000. Par daiļo mākslu iedalījumu. No: Kants, I. *Spriestspējas kritika*. Rīga: Zvaigzne ABC, 130.–134. lpp.

mākslā un latviešu pasaku ilustrāciju veidošanā, bet arī izcilu burtveidolu formu radišanā, kā vienu no izcilākajiem veidoliem atzīmējot tautiskā romantisma un *Art Deco* stila sakausējumu. Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētnieces Lilijas Limanes raksts “Populāro latviešu grāmatu bilžainie vāki 19. gadsimta otrajā pusē” skata 19. gadsimta 70. gadu grāmatu grafikā ienākošo krāsainās hromolitogrāfijas tehniku, kuru izmantoja plānu vāku ilustrācijās. Šo tehniku galvenokārt lietoja izklaidējošu stāstu sērijās, kas izcēlās ar krāsainību, raibumu un ciešu sasaisti ar grāmatas sižetu un satura uzsvāriem. Austras Avotiņas pētījums “*Liber Meus*. Pēterim Upītīm 120” veltīts ekslibrim, kas savu uzplaukumu Latvijā piedzīvoja 20. gadsimta 20. gados. Pēteris Upītis – viens no izcilākajiem šī žanra autoriem un grafikas meistars, kuram izveidojās krietns pulks sekotāju (Dzidra Ezergaile, Zigurds Zuze, Gunārs Krollis u. c.), dzimis divus gadus pēc grāmatzīmes radišanas Latvijā un 2019. gadā atzīmēja savu 120. dzimšanas dienu. Latvijas Nacionālās bibliotēkas pētnieces Ināras Klekeres skatījums uz enciklopēdisko izdevumu ilustrācijām inkunābulās humānistu tradīcijā Sebastiāna Minsteras “Kosmogrāfijā” rezultējies pētījumā “Attēli un zīmes 15.–16. gadsimta Rietumeiropas enciklopēdiskajos izdevumos”. Sandijas Iesalnieces inovatīvā pieeja rakstā “Audiogrāmatas dažādie ķermeņi, noformējums un dizains: tā autonomija vai sinerģija ar grāmatu: Gintera Grasa “Im Krebsgang”, Ernsta Jandla dzeja, Bila Klintonas “My Life”” parāda, kā audiogrāmata

ne tikai ieņem svarīgu ķēdes posmu grāmatas interpretācijā un teksta pieejamībā, bet arī attīstās kā autonoma vienība.

Dažādo zinātnisko tēmu un to interpretāciju pamatā ir ne tikai individuālā pētnieciskā pieredze un intereses, bet arī piederība izglītības un zinātnes institūcijām, to tradīciju respektēšana un vēlme veidot kopīgu zināšanu platformu starpdisciplināras pētniecības attīstībai. Paldies grāmatas autoriem un aktīvākajiem sadarbības partneriem un organizētājiem: LU Akadēmiskajai bibliotēkai, LU Akadēmiskajam apgādam, LU Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultātei, LU Humanitāro zinātņu fakultātei, Latvijas Nacionālajai bibliotēkai, Latvijas Mākslas akadēmijai, Liepājas Universitātei un Latvijas Grāmatizdevēju asociācijai. Liels paldies filozofei, gleznotājai un tulkotājai Eiropas Revizijas palātā Luksemburgā Ingunai Miļūnai par Borhesa darba tulkojumu un gleznām, kuras grāmatai piešķir īpašu māksliniecisku vērtību un kuras autore ir atļāvusi brīvi publicēt šajā krājumā. Bez viņu līdzdalības konference nebūtu guvusi tik plašu interesentu loku, ne arī turpmāko rezonansi sabiedrībā un medijos (kopumā konferences referātus noklausījās vairāk nekā 80 interesentu, tika nolasīti 18 referāti, no kuriem 10 ir publicēti šajā krājumā). Konferences tematiskais aptvērums tagad ir atspoguļots kopīgā zinātnisko rakstu krājumā – kolektīvajā monogrāfijā “Grāmata. Zīme. Krāsa”, kuru tematiski (atbilstoši konferences sēdēm) veido divas sadaļas: “Atstātās zīmes grāmatā” un “Grāmata krāsās un zīmēs”.

Ineta Kivle,
Dr. phil., vadošā pētniece,
LU Akadēmiskās bibliotēkas direktora vietniece,
Starpnozaru pētniecības centra vadītāja

2020. gada martā

Ineta Kivle

Summary

The collective monograph is continuation of the Interdisciplinary Conference session “Book. Sign. Colour” that was a part of the 77th International Scientific Conference of the University of Latvia dedicated to the 100th anniversary of the University of Latvia. The conference session was organised by the Interdisciplinary Research Centre of the Academic Library of the University of Latvia. Researchers from the Academic Library, National Library of Latvia, Faculty of Education, Psychology and Art, University of Liepāja, Art Academy of Latvia, doctoral students from Daugavpils and Riga gathered for common interdisciplinary discussion. Their research results are published in the collective monograph “Book. Sign. Colour” compiling papers about signs and colours as physical entities concentrating on book pictures, covers, styles of printing, autographs, seals and ex libris. The central place is taken not by the topicality of a concrete discipline but by the question: How to think about signs and colours of books discovering common horizons for

different disciplines. The current book consists of two sections:

Marked Signs in Books – research about signs and colours that are marked in books by libraries, readers, and collectors: indexes, autographs, ex libris, seals, readers’ marks in text.

Book in Colours and Signs – presentations and discussions dedicated to art and design of books – aesthetical approach, visuality, pictures and their importance in various fields of investigation.

The authors of the book: Dr. paed. Austra Avotiņa, Dr. philol. Jana Dreimane, Mg. soc. Daina Gulbe, doctoral students Kristine Zaļuma and Sandija Iesalniece, Dr. phil. Ineta Kivle, Dr. philol. Ināra Klekere, Mg. soc. Maija Krekle, Mg. soc. Lilija Limane, Mg. arch. and Mg. art. Gatis Vanags explored different factual material but used common methodological tool – colour and sign – open destinies of unknown as well as well-known libraries and collections and also gave scientific interpretation on book art, outstanding masters of book illustrations, typeface designers, etc.